

MISLI O NACIONALIZMU.

Pravo naroda.

Nastojali smo pokazati, kako je život u narodu i s narodom, postulat potpunog i harmoničkog razvitka pojedinca; vjernost i ljubav k vlastitoj narodnosti — uređena ljubav sebe sama i dobro shvaćeni vlastiti interesi. Općenito se ipak narodni osjećaj shvaća kao altruizam, kao ljubav i oduševljenje za nadosobne, velike nacionalne ideale. Narodno osviješten čovjek je uvjeren, da postoji neko zajedničko dobro, zajedničke životne vrednote, koje kao dragocjenu obiteljsku baštinu bez obzira na svoju ličnu korist vjerno treba da čuva i prema silama množi; on vjeruje u zajedničke ciljeve, koje samo narod kao narod može i mora da ostvari. Da li je nacionalizam u tom smislu opravdan?

Pozitivizmom zaraženi duh, za koji postoje samo realnosti, što se mogu opipati, teško može razumjeti, kakvo je to biće, što u skupini ljudi — među njima, u njima i iznad njih — kao nešto zajedničko postoji i pojedine živote kao veliko more obavija, prožima i nosi. Naročita duhovna atmosfera, o kojoj smo govorili u prvom dijelu, ide u kategoriju onih tajinstvenih realnosti, o kojima Isus govori Nikodemu: »Vjetar puše, gdje hoće; i glas njegov čuješ; ali ne znaš otkuda dolazi, i kuda ide.« Uza sve to je ona stvarnost, koju svagdje osjećamo i neprestano susrećemo. Svaki narod diše i živi u naročitom kulturnom miljeu. Na teritoriju, gdje njegov genij vlada, sva su kulturna područja obilježena individualnom notom njegove psihe, prožeta dahom njegova života. Taj posebni kulturni milje je prava domovina i onog naroda, koji domovine nema.¹ On nije rezultat jednoga dana i djelo jednoga čov-

¹ »... ihr (der Nation) zentralstes Wesenselement bildet eine primär »kulturelle« Entität: jener »Genius« der Nation, der ihren Eigenraum erfüllt und die einzelnen als ein Medium trägt, von welchem sie mannigfach »zehren«... »... das Gebilde »Genius der Nation« konstituiert sich allmählich aus dem geistigen Lebens-Beitrag, den einzelne Persönlichkeiten, bzw. Gruppen von Persönlichkeiten mit oder ohne Willen in diesen Eigenraum emanieren... dieser Genius, einmal zur vollen geistigen Individualität erwachsen, lässt die Nation sich konstituieren... Wenn dieser Genius untergeht... so hat die betreffende Nation als »dieses« individuelle identische Gemeinschaftsgebilde aufgehört zu bestehen.« D. von Hildebrand: *Metaphysik der Gemeinschaft* p. 307—309. ili cf. 227.

jeka. Stoljeća su ga stvarala i generacije su ga izgrađivale. On je zajedničko dobro svega naroda. Pojedinci od njega troše i njime se hrane, a zahvalnost ih sili, da ga svojim radom i djelima također uzdržavaju, obogaćuju i neumanjena potomstvu predadu.

Možemo li poći dalje te ustvrditi, da svaki narod uz zajedničke vrednote ima i neku zajedničku dušu, koja još dublje povezuje raspšene pojedince i sačinjava od njih u sebi zaokruženu životnu stieru; neki relativno samostalni od ostalog života odijeljeni organizam?

Nekima se ta misao ne čini posve nevjerojatna. Kako bismo, vele oni, mogli govoriti o psihologiji masa, kad masa ne bi imala neku zajedničku psihi; neko novo životno počelo, koje je kao masu pokreće i ravna. Psiha mase ima svoje posebne zakone. Nesamo da je različna od psihe pojedinaca, ona je psihi pojedinaca često oprečna. Plašljivci i ljudi krotki po naravi postaju u masi smion i goropadni. Mirni i čestiti građani daju se kao masa zavesti na krvave izgrede i nečovječna djela. Kad se otmu utjecaju mase i otriježne, oni će se stidjeti i ljuto žaliti svoje čine. Kao da se neki viši životni princip spustio na određeni skup ljudi i spojio ih (kao što duša spaja razne dijelove tijela) u novo, kolektivno biće. Svaka stanica u njemu čuva samo relativnu samostalnost; pa je prilično podvrgnuta zakonima kolektivne duše. Što se u masi nalazi tek prolazno, može da se u određeni skup ljudi pod utjecajem raznih faktora, što stvaraju narode, useli trajno, da pokreće njihovim životima i ravna njihovom historijom. Ono daje pojedincima osjećaj pripadnosti, solidarnosti i uklopljenosti u narodnu cjelinu, ono stvara od mnogobrojnog naroda jedno biće divskih proporcija, koje se probija napred kroz stoljeća, stradava i pobjeđuje. Nije moguće, da su se heroji narodni i čitavi narodi kroz desetljeća i stoljeća opirali tiraninu, pregarali i umirali za obranu i promicanje istih materijalnih interesa i za očuvanje jednakih uvjeta za svoj duševni razvitak. Oni su bili uvjereni, da se bore za nešto neprolazno i vječno; oni su govorili o svetim pravima i besmrtnim idealima, kojima je nosilac narod kao cjelina. Pojedinaac umire i prolazi, narod ostaje i besmrtno živi. Nije li kolektivna duša to dragocjeno dobro?²

² U tom smislu, čini se, da govori Le Bon u već navedenom djelu: Psihologijski zakoni o razvoju naroda, 23. str.: »Rasa se može da poredi sa skupinom stanica, koje tvore živo biće. Te milijarde stanica traju vrlo kratko, dok je trajanje bića, stvorenog njihovom zajednicom, relativno vrlo dugo. One dakle posjeduju u isti mah lični život, svoj vlastiti, i kolektivni život, život bića, kojega bit tvore. Svaki pojedinac jedne rase ima također jedan individualni život, koji je vrlo kratak, i kolektivni život, koji je vrlo dug. Ovaj posljednji je život rase, iz koje je rođen, kojoj prinosi, da se ovekoveči, i o kojoj uvijek ovisi.« Slično: Das Volk ist eine Ganzheit, die durch die Addition der Teile nicht aufgebaut werden kann. Diese Ganzheit ist die innere

Kakogod bili pojavi kolektivne svijesti zagonetni i čudni, oni se mogu protumačiti bez novog, zajedničkog vitalnog principa. Određeni prostorno-vremenski odnosi, izvjesna srodnost ili različnost duša, njihova časovita raspoloženja i t. d., mogu u određenom skupu tako olakotiti strujanje i izmjenu vitalnih energija, te nam se čini, da svim mnoštvom vlada jedna duša. Uistinu ta jednodušnost proizlazi iz trenutačne konstelacije najraznovrsnijih sila, koje životom pokreću. Tako se može protumačiti i stvarna povezanost i svijest životnog jedinstva u nekom narodu bez posebne kolektivne duše, koja bi nas približila panteizmu.

Uza sve to nije bez temelja govor o nekoj narodnoj duši, kojom su pojedinci ontološki i metafizički povezani u jednu cjelinu: u jedinstven organizam.³ Najlakše ćemo to razumjeti, ako se upitamo n. pr.: Što povezuje niz riječi u jednu suvislu rečenicu; što skup rečenica ili odsjeka u jedinstven govor? Ta to mnoštvo riječi, fraza i odlomaka raspršeno je po raznim dijelovima prostora i dolazi u našu svijest u sukcesivnim momentima vremena. Kako da ono sačinjava jednu cjelinu, jedan govor? — Neki um uzeo je taj materijal u svoju službu, on ga je razredio u stalnim omjerima i tako udahnuo u nj svoju misao. Po njem je to mnoštvo oživjelo, postalo nosilac jedne te iste nedjeljive ideje. Sva slova i riječi samo nju hoće da izreknu i sve fraze samo prema njoj konvergiraju. Ideja ih veže u jednu zaokruženu cjelinu, različitu od svake druge. Pojedini dijelovi istrgnuti iz cjeline imaju samo nepotpuno i krnje značenje, oni tako reći dobivaju život samo u cjelini. Tek čitav govor izriče cijelu misao, samo u kontekstu su pojedine riječi na pravom mjestu i dobivaju potpuno značenje.

Tako su i pojedini članovi narodne cjeline samo riječi i istrgnuti fragmenti jednog velebno zamišljenog govora ili pjesme. Tek čitav narod s cijelom historijom svojom može da potpuno izreče tu misao ili do kraja ispjeva tu pjesmu. Osjećaj jedinstva i solidarnosti, u kojem sva srca naroda biju kao jedno srce, u kojem sve duše čute kao jedan duh, u kojem su svi pojedinci kao jedan čovjek za obranu i ostvarenje svetih ideala, taj osjećaj nije nikakva iluzija, nego živa realnost. U svaki narod stavio je Nestvoren Duh neki uzvišeni ideal, koji upravo on kao cjelina treba da ostvari i kao blistavi svjetionik nosi pred licem čovječanstva. To je njegov *raison d'être*, njegovo poslanje i njegova duša. Duša,

Gesetzlichkeit eines Organischen, deren Glied, nicht Teil, jeder einzelne ist das in jedem Einzelnen mitgegeben, mitgeboren ist und seine Möglichkeiten begrenzt und bestimmt, das durch die Folge der Generationen sich fortgesetzt entfaltend hindurchgeht, wie das Leben des Baumes durch die Jahrgänge seiner Blätter. Kurt Riezler, *cf.* *Cas* 1915. str. 178.

³ Por. o tom kat. filozofa Guardinija u djelu: *Der Gegensatz* str. 161 sq. Tu se on služi gotovo istim izrazima, koje smo našli kod prije navedenih pisaca.

koja može da zamre, ali koja može i opet da uskrsne; duša, koja je besmrtna kao i misao, od koje živi.

Jednostavno i nedjeljivo, a neizmjereno bogatstvo Božje savršenosti ne može iscrpsiti ni objaviti jedan čovjek ili jedan narod. Svaki narod sa svojim osebinama kao zasebna jedinica treba da utjelovi neku stalnu savršenost, neki naročiti tip čovječnosti, neku izvjesnu fizičku i moralnu kakvoću, ljepotu i dobrotu, te u tom posebnom smislu postane dionikom života Božjeg. On je u zboru naroda u svojoj pojedinačnosti i sočnoj originalnosti nešto jedincato, nenadomjestivo, tako reći božansko. Odatle njegov čar i njegova privlačivost za one, koji ga u dno duše poznaju i žive njegovim duhom. Bez obzira na broj i raširenost (t. j. kvantitativna svojstva!), radi svojih osebina (kvalitativnih svojstava!) on im postaje drag nada sve, oni ga s pravom cijene i vole kao nešto jedincato i neprispodobivo. Samo je jedna domovina za svakog čovjeka, jedna u čitavom svemiru. Narodni ponos i ljubav vlastite narodnosti iznad svake druge, posve je opravdana u očima zdrave filozofije.⁴

Zadaća je naroda, kao i zadaća pojedinca, da ideju, koju je vječni Umjetnik u nj položio, traži i otkrije, da njom prozme i za nju zagrije sve narodne jedinice. Ima naroda, koji su raspršeni i rastjerani. Ideja, koje su nosioci i koja je utkana u njihovo tijelo. vjera u njezinu moć i žarki zanos za nju, koji vrije u njihovoj krvi, daje im nerazrušivu vitalnost. Kakogod bili mučeni i gaženi, oni nose u sebi silu, koja ih uvijek nanovo preporada. Koliku snagu,

* . . . . . »Djeco moja, hrabri zatočnici!
 Vas je ova zemlja porodila,
 Kršovita, ali vama zlatna.
 Djedi vaši rodiše se tudier
 Otcí vaši rodiše se tudier
 I vi isti rodiste se tudier:
 Za vas ljepše u svijetu neíma.
 Djedi vaši za nj lievahu krvcu
 Otcí vaši za nj lievahu krvcu
 Zanj vi isti krvcu prolievate:
 Za vas draže na svijetu neíma.«

Mazuranić.

U tom smislu veli von Hildebrand: »Aus all dem ergibt sich, das bei Besinnung auf den echten Sinnbereich der Nation von Macht und Machtentfaltung nicht die Rede sein kann... Von einer »Ehre« der Nation zu sprechen, die mit der Machtentfaltung zusammenginge und durch deren Einschränkung hefleckt würde, bedeutet ein vollkommenes Missverständnis des Sinnbereiches der Nation, ihrer wahren Würde und ihres Adels... Auf Momente einer derartigen Sphäre einen »nationalen« Stolz zu basieren, ist... ebenso lächerlich wie Stolz eines Kindes auf seine körperliche Grösse« l. c. 308. — Slično Vaussard: Enquête p. 59.

koliko oduševljenje, ustrajnost i neslomivost crpio je narod izraelski u pomisli, da je on narod izabrani. Svaki narod mora biti osvjedočen, da je u nekom smislu narod izabrani.

Ne čini naroda sigurnost državnih granica, ni jedinstveno i uzorno provedena politička organizacija, niti ikakva vanjska sila. Jedinstvo, čistoća i nepobjedivost naroda dolazi iz dubina, gdje u svim duhovima vlada jedna misao i gdje sva srca žive za jedan ideal. Dok narod nije ovako ujedinjen, dotle on vazda ostaje samo s mukom i časovito »uravnotežen konflikt sebičnih težnja i požuda.« (Blondel: L' action) U njem nema nutarnje otpornosti i prvi jači udarac oborit će čitavu zgradu.

Tako nam se u novom osvjetljenju ljubav i vjernost k vlastitom narodu ukazuje kao naravna etička dužnost. Pripadnost nekom narodu, ako se promatra sub specie aeternitatis, nije nikakva slučajnost. Vječni Promisao »qui attingit... a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter« (Sap. VIII. 1.) uvrstio nas je u određenu cjelinu i povezao stalnim društvenim odnosima. Sa svojim sunarodnjacima sačinjavamo jedno tijelo, koje oživljava isti duh, i koji živi za isti od Boga postavljeni besmrtni cilj. Iako smo samo sitna stanica u golemom organizmu, ipak imamo u njem svoju određenu funkciju, za koju smo cjelini odgovorni. Kao što nam je svet i neizmjereno dragocjen vlastiti individualni život i voditi ga k određenju najsvetije pravo i dužnost, jer je on »vas electum« posuda izabrana neprolazne misli Božje, pa nad njim počiva i štiti ga Veličanstvo Božje, tako nekako treba da nam je svet i dragocjen život naroda našeg, tako treba da se oduševljavamo za cilj, koji je njemu postavljen.

Mi možemo i ne znati točno, i čitav narod može ne znati, što je zapravo ono, što Stvoritelj svemira hoće po njem da postigne. Uza sve to put nam je jasno zacrtan. I za narod vrijedi, što i za pojedinca: b u d i o n o, š t o j e s i. Rasti i množiti se, razvijati svoje moći i sposobnosti u čvrstoj vjeri u S m i s a o svega.

Kao što život pojedinaca, tako i život naroda kao cjeline od presizanja drugih naroda štiti strogo lice neumolne Pravde Božje. »Noli turbare circulos meos,« te riječi dopiru do ušiju silovitog naroda, koje je ispružio svetogrđnu desnicu na slobodu i životna prava svojih susjeda. Pred budnim Čuvarom svemirskog poretka on će odgovarati, što je u neobuzdanom egoizmu prekoračio granice niemu zacrtane te iz tuđe njive u svoje žitnice gomila ukradeno blago. Mjesto života to sjeme donijet će mu smrt, mjesto blagoslova urodit će prokletstvom i propadanjem. Unutar lične životne sfere poremetiti red i hijerarhiju, koju je Bog u narav stavio, zločin je, koje ne može biti bez posljedica za dotični život. Kudikamo veći je zločin pobrkati ravnovesje i počaziti zakone, koji uređuju odnose između pojedinih naroda. Istina, kružnica, na kojoj se odigravaju novijesni događaji, rubi se u nedogled, pa ljudsko oko radi prevelikog razmaka ne zamjećuje uvijek veze između

zločina i kazne: »Tisuć ljeta je u Gospoda kao jedan dan,« veli apostol. Ako i kasno, kobne posljedice poremećena reda konačno uvijek se survaju na pravog krivca.⁵

Pravo čovječanstva.

Sprečavati slobodni razvitak narodni ne znači samo povrijediti lična prava pojedinaca narodnih, ogriješiti se o moralnu ličnost naroda kao cjeline, nego to znači i oštetiti interese cijeloga čovječanstva. Pred plitkim i površnim okom pozitivizma postoje kao bezbrojni, međusobno neovisni atomi, samo pojedinci ili najviše pojedini narodi. Jedinstvo čovječanstva bila bi samo prazna fraza. Uistinu je to posve drukčije. Čitav ljudski rod je među se povezan nevidljivim duhovnim vezama. Ljudska narav »humanitas«, iako svoje neizmjerne virtualnosti realizuje u uvijek novim individuima, u nekom posve realnom smislu je jedna, u svim svojim dijelovima solidarna cjelina. »Simile est regnum coelorum saenae missae in mare.« Mt. XIII. 47. Sve su niti u mreži ribarevoj solidarne. Prekine li se samo jedna, druge ne mogu izvršiti cilja, za koji je mreža spletena. Na maleni samo otvor izmaći će lovina, a ribar će se uzalud truditi čitavu noć. Čovječanstvo ima ciljeva, koje samo zajednički može ostvariti. Ima vrednota, koje se ne mogu postići bez sudjelovanja brojnih i različitih individua i naroda. Ne stvara se koncerat samo jednim tonom ili jednim instrumentom. Zato treba zbor, u kojem će svaki glas zadržati svoju visinu, svaki instrument svoju boju, a svi će se sliti u jedinstvenu harmoniju. A ni pojedinci ni pojedini narodi ne mogu potpuno razviti svoje biće, niti se na ljestvici savršenosti popeti do najviše pristupačne im točke, ako zataje ostali ljudi i narodi.

Zato je u interesu čitavog čovječanstva, da naravni razvitak naroda ne sprečava, nego da njegovu originalnost poštuje i štiti kao svoje vlastito dobro. Svaki narod, kakogod bio malen ima svoju ulogu, kadikad vrlo važnu, u golemom ljudskom organizmu. Svaki kao posebni organ u velikom tijelu čovječanstva asimilira ideje drugih naroda na svoj vlastiti način te ih opet vraća u cirkulaciju kao novo, preobraženo bogatstvo.

U spomenutoj knjizi (Enquete sur le nationalisme) pita se francuski filozof J. Chevalier, da li bi uopće bilo poželjno, da zavlada neki internacionalizam i da se polakim razvojem izbriše različnost naroda. I s punim pravom, kako se čini, naginje na ne-

⁵ Iz ovoga se ipak ne može izvesti, da narodi kao cjelina moraju biti vječni ili da se normalnim putem n. pr. stoljetnim razvitkom ne mogu pretopiti u drugi različiti i kulturno viši narod. Kao pojedincu, tako može i narodu biti život u vremenu odmjeran, a da ipak živi za vječne ciljeve. No to se bez nepravde i nasilja može dogoditi samo postepeno i slobodnim pristajanjem naroda kao cjeline.

gativnu stranu.⁶ Tako i Le Bon spominje, kako u starom i srednjem vijeku narodi nisu bili tako homogeni (n. pr. grčki gradovi su svaki za se domovina, slično talijanski gradovi u srednjem vijeku) kao danas, pa veli: »Vrlo slabo s obzirom na vojničku moć, shvaćanje grada kao jedine domovine bilo je nasuprot uvijek vrlo jako s obzirom na razvoj civilizacije. Manja nego duša domovine, bila je duša grada katkad plodnija. Atena u starom, a Firenca i Venecija u srednjem vijeku pokazuju nam stupanj civilizacije, koji mogu doseći i neznatna udruženja ljudi.«⁸

Na to nas upućuje i naravni, neposredni osjećaj. Gdje se ne uvuče egoizam i gdje političke strasti ne zamrače zdravi sud, tu je čovječanstvo uvijek na strani potlačenih i ugnjetavanih, zvali se oni Buri, Irci ili Indijci. Ono žali, ako neki narod izumire. Kada stranci dolaze u naš »bijeli Zagreb«, kamo ih najprije vodimo, i što ih najviše zanima? Jelačićev trg, tržnica, etnografski muzej i sl. I dok oni promatraju značajne crte našega narodnog života te uživaju u šarolikosti naših narodnih nošnja, redovito nas s nekim strahom pitaju, da li sve to polako ne iščezava u valu moderne civilizacije. Što, kad bi oni mogli upoznati i procijeniti ljepotu narodnih pjesama i umjetnička djela, koja nose izrazito obilježje hrvatskoga genija? Kao originalna remek-djela u sveopćoj izložbi ljudskog duha oni bi ih s udivljenjem i užitkom promatrali, pri tom obogaćivali svoju nutrinu i crpli nove pobude i nove mogućnosti za rad u svom narodu.

Raznolikost naroda po sebi ni najmanje ne škodi jedinstvu čovječanstva, kao što raznolikost individuuma ne škodi jedinstvu obitelji, naroda ili države. Obično se novom vijeku ubraja u zasluge probuđenje nacionalne svijesti i samoosvojenje naroda. To je samo donekle pravo. Narodnosti su opstojale i u srednjem vijeku u šarolikoj različnosti posebnih nacionalnih značajeva. Vatrene i viteški Španjolac i onda se razlikovao od sporog i prividno mirnog značaja Iraca; Englezi i Francuzi bili su i za vremena sv. Ivane Arške dva skroz različita naroda; Talijani i njihov narodni i politički život nosio je uza sve jedinstvo svetog rimskog carstva sasvim drugo obilježje od Njemačke. Ali kraj sve raznolikosti narodnih osebina nosili su sredovječni narodi u sebi živu svijest, da su članovi velike katoličke obitelji te da su njihovi partikularni interesi podređeni velikim zajedničkim potrebama »rei publicae christianae.« Najsajnije se to pokazalo u križarskim vojnama. Ni-

⁶ Slično veli Ušeničnik: »Kršćanstvo pojmuje tudi bitje narodov teleološko, smotno. V harmonični sintezi kršćanskega svetovnega nazora ima tudi diferenciacija narodov svoj veliki pomen, ni pa ta ločitev sama sebi namen, temveč le sredstvo za višje namene.« l. c.

⁸ Le Bon, *ibid.*, str. 26. Ne bi li prema tomu tendencija modernih država za homogenošću naroda značila: materijalnoj sili i veličini žrtvovati duhovno blago, koji se očituje u raznolikosti životnih oblika?

jemac i Francuz, vatreni Talijan i hladnokrvni Englez, stajali su u istim redovima i sačinjavali jednu vojsku; svaki je prema svojim silama htio sudjelovati u borbi i pobjedi za kraljevstvo Kristovo. Narav je ostala, ali milost ju je opiemenila prema onoj apostolovoj: »... nema Grka, ni Židova... divljaka, ni Skita, roba, ni slobodnjaka, nego sve i u svemu Krist.« (Kol. III. 11.)

Kad se Evropa stala otuđivati Crkvi, počela se udaljavati i od ovog idealnog stanja. Pod utjecajem ljubomornih apsolutističkih kraljeva (Filip August!), renesanse i protestantizma uvuklo se pogansko shvaćanje i na nacionalno područje. S njim nestaje svijesti o solidarnosti svih kršćanskih naroda, gubi se smisao za zajednička dobra. Nekad otvoreni i široki pogled, koji nije nikad gubio s vida dobro cjeline, suzio se na uski krug vlastitih interesa. »Il sacro egoismo« postao je vrhovna norma sve politike. Drugi narodi su u njegovim očima samo opasni takmaci, koje što prije treba uništiti i učiniti neškodljivim.

Pravi razlog, što se nacionalizam izrodio u neograničenu sebičnost, bacio u ljudsku obitelj mač razdora, plamen mržnje i nepovjerenja te postao vulkan, iz kojeg neprestano izbijaju konflikti, oružanja i krvavi ratovi, jest (i tako se vraćamo na početak ovog članka!) otpad od Boga i duhovnog svijeta i sve dublje padanje u materijalizam. Od XVI. vijeka ovamo zbivao se polako veliki i radikalni preokret, koji današnji vijek dijeli od srednjega i onemogućuje duhovno jedinstvo, koje je onda Evropa uživala. Na području spekulativne misli započeo je tu revoluciju Descartes, a dovršio subjektivizam njemačke idealističke filozofije. Pod njezinim utjecajem gubio je moderni čovjek sve više smisao i štovanje za objektivni poredak stvari, emancipirao se postepeno od Boga, vrhovne Istine, i postao sam središte i zadnja norma svega. Na mjesto štovanja Boga, nesebičnosti i poniznosti u službi transcendentnih ideala, koje Bog u sebi utjelovljuje, došao je lucifersko oholi egoizam Nitzschea i Stirnera, prošireni egoizam obožavanja vlastite nacije i bezobzirno uništavanje slabijih. U tako rastrovanom čovječanstvu i zaraženi istom bolešću htjeli bi evropski diplomati uspostaviti ravnotežu sila i pravi mir, bez kojeg propadosmo. Narode, koji s lažnim osjećajem neovisnosti i samodopadnosti kao ljubomorni i neprijateljski bogovi stoje jedan pokraj i protiv drugoga, htjeli bi naivno ujediniti na istoj razini, organizovati ih i srediti bez viših ideja, s čisto zemaljskog gledišta, nuđajući im samo materijalna i ograničena dobra, koja se diobom umanjuju i izmiću, premda bi svaki narod u svojoj nezadovoljnosti htio da ugrabi sve.

Jedinstvo, sloga, pravda i mir, ti tako nam potrebni i dragi penati, već davno su otreli prah s nogu, prekoračili pragove naših kuća i otišli nekud daleko od nas. Čovječanstvo ih ne će dovesti natrag gazeći primitivna naravna prava, da izbriše originalnu različnost naroda i stvori jedinstven rod jedne domovine i jedne

narodnosti. Da ih opet nađemo i uvedemo u opustjeli nam dom, treba da udarimo drugim putem.

Trebalo bi izagnati iz misli i srdaca demona poganstva, porušiti lažne idole i povratiti na naše oltare Boga živoga i pravoga. Tako bi svim narodima bilo otvoreno široko i neograničeno polje razvitka i napretka, ne više na uskom tlu materije, gdje se sukobljuju vremeniti interesi, nego u neizmjernom carstvu ideje, intelektualnog i moralnog usavršavanja. Tu dijeliti ne znači više umanjivati nego množiti, i davati ne znači gubiti nego dobivati; tu isti čin odricanja i žrtve obogaćuje onoga, koji žrtvuje, i onoga, koji plod njegove žrtve uživa.⁷ Bog, univerzalno zajedničko duhovno dobro, može jedini da bude ona čvrsta kopča, koja će povezati i ujediniti sve ljude i narode u veliku obitelj, da u najtjesnijem duhovnom srodstvu i pod istim zakonima žive za iste vječne ideale. On treba da opet dobije pravo glasa i odlučivanja u vijeću naroda. Sloboda i autonomija pojedinih naroda time ne će biti ugrožena. Ali će pred Veličanstvom Božjim narodi i njihovi predstavnici lakše spoznati, da ih njihova sloboda i autonomija ne lišava dužnosti i obveza prema susjedima, i da su njihove težnje i ciljevi koordinirani i podređeni velikim zajedničkim ciljevima ljudskog roda. Pred licem zajedničkog Oca postat će im jasno, da brojčana moć i ostale vrline po sebi još ne daju nikakva prava i prvenstva jednomu nad drugim. Vrijednost tih sila i prava veličina ovisi o tom, kako će narod ovaj kapital upotrijebiti: u male, sebične ciljeve, u podjarmljivanje i razaranje; ili pako u nesebično i velikodušno sudjelovanje na podizanju općeg zajedničkog Hrama čovječanstva Stvoritelju.

I. Kozelj D. I.

⁷ Prímat ideje treba provesti i u nacionalnom i u internacionalnom životu. cfr. Život br. o. g.

